

**Koen Broucke**

**Het geheugen  
van sneeuw**

**Pascal Verbeken**

# De Vrije Republiek Broucke

Na de dood van Paul van Ostaijen in 1928 lanceerde de Gentse dichter Richard Minne een historische oproep: *Deze zomer, of herfst, moeten we een beevaart doen naar Miavoye-Anthée. We moeten, met enkelen, een boek over en voor hem schrijven. Dat boek zal ‘Miavoye-Anthée’ heten. Miavoye-Anthée dat wordt een zinnebeeld van wat een dichter is in de maatschappij. Zingen en kreveren. Ook moet er een keurbundel komen uit Van Ostaijens werk. Bij dit alles, het spreekt vanzelf, mogen de officiëlen en de hansworsten niet op het podium verschijnen. Wij zullen het graf omringen.*

Vijfentachtig jaar lang bleef deze opdracht dode letter tot Koen Peeters drie andere liefhebbers van Zot Polleke samenbracht om de expeditie alsnog uit te voeren. Dat waren Peter Holvoet-Hanssen, Koen Broucke en ikzelf. We kenden mekaar niet persoonlijk. Dat zou nog komen. ‘De beevaart’ naar het kuuroord *Le Vallon* in Miavoye waar Paul Van Ostaijen overleed, duurde twee dagen. Zoals Richard Minne vroeg, kwam er een reisboek annex keurbundel, *Miavoye*, uitg. *De Bezige Bij* Antwerpen, 2014.

Voor ons vieren en meereizend fotograaf Timoti Vandebriel blijft het een dierbare herinnering. Achteraf gezien was de reis een ritueel, een poging om de tijd te vertragen tot het ritme van onze voetstappen.

“Ik heb nu een beter besef van eindigheid dan voor onze tocht,” vertelde Broucke me later toen ik hem interviewde voor het blad *Wilfried*. “En van de waarde van vriendschap. Een dergelijke reis maak je in je jeugd, als je onbezonnen bent, zeeën van tijd hebt en alles nog moet beginnen. Maar net als volwassene moet je het doen, opnieuw plaats maken voor nieuwsgierigheid, schoonheid, reflectie.”

*Miavoye* veranderde ons leven, maar het meest dat van Broucke. De Maas-streek rond Miavoye was een *coup de foudre*. Het was alsof de streek al lang op hem te wachten lag. Hier wilde hij oud worden. Hij kocht er een negentiende-eeuwse villa in het *belle époque*-dorp Waulsort en liet Boechout achter zich.

De notities en beeldend werk in *Het geheugen van sneeuw* beginnen in de aanloop naar die scharnierperiode, ergens begin 2013. Ze eindigen in het voorjaar van 2021 tijdens de tweede lockdown. Tussenin ligt een periode van persoonlijke omwentelingen en een vulkanische artistieke productie. Het woord ‘duivelsartiest’ is Broucke op het lijf geschreven: beeldend kunstenaar, schrijver, concertpianist, wandelaar, historicus, maar toch in de eerste





Vanmorgen tekende ik een lange ononderbroken dubbele lijn in de sneeuw. Met de mountainbike ben ik door de sneeuw van Deurne tot Boechout geploeterd. Graag verlaat ik het schoongeveegde fietspad om mij een paar honderd meter verder tussen de ongerepte weilanden te wagen, mij helemaal omringd te weten door het wit en als eerste een spoor in de sneeuw te trekken, zoals een nieuwe lijntekening op een wit blad. Ik vertrouw meer op mijn gehoor dan op mijn zicht om de weg te vinden in dit monotone landschap. De subtiele verschillen in de geluiden van mijn fietsbanden geven de noodzakelijke informatie over de ondergrond: het knisperen van sneeuw op verharde dolomiet of een onregelmatig laagje ijs, een zacht gesuis wanneer de ondergrond zachter wordt, op gras bijvoorbeeld, of het slikkend geluid van de banden in smeltende sneeuw, wanneer ik terug aansluiting vind bij een verhard stuk weg waar fietsende scholieren mij zijn voorgegaan. Ik rijd me in een heerlijke en zachte trance.

21.01.2013



*Sporen in de sneeuw*, aquarel op Fabriano, 2021



## Le sacre du printemps

De Kringloopwinkel is zowat mijn belangrijkste leverancier van cultuurgooderen geworden: boeken, tekeningen, ja zelfs schilderijen en de laatste maanden ook lp's. Gisteren kocht ik voor drie euro *The 3 Great Ballets* van Igor Stravinsky (London Philharmonic Orchestra o.l.v. Bernard Haitink). Vandaag is de lp op mijn ateliertafel beland en heb ik de muziek gespeeld tot mijn trommelvliezen begonnen te tintelen en een beetje pijn deden. Het koper en het slagwerk op vinyl zijn ongeëvenaard. Het schilderen gebeurt al dansend. En niemand om mij uit te fluiten.



*Doornenkroon*, acrylverf op papier, 2009

Gisteren kon ik niet schilderen. In shock door de gebeurtenissen in Brussel, mijn gedachten bij de slachtoffers, de pijn, het verdriet, de angst, de woede, vrienden die op dat ogenblik in Brussel of in Zaventem waren, luisterend naar de polyfonie van aarzeling van het eerste moment, de communicatiestroom, de moed en de efficiëntie van de hulp- en ordediensten, de solidariteitsbetuigingen ... Ik ging wat in de tuin werken. 's Avonds was het concert in het Klara Festival met de *Via Crucis* van Franz Liszt afgelast en luisterde ik naar de solo versie door Jan Michiels op de radio. Ik was opnieuw zo in de ban van het werk dat ik het nog eens helemaal heb nagespeeld op de piano en terugdacht aan de kleine tournee die we met dit werk brachten in 2009: Jan Michiels, het Vlaams Radio Koor en ikzelf die hierbij een reeks doornenkronen projecteerde. Vandaag wordt nog duidelijker hoe krachtig deze metafoer is.



Mijn leven als tekening van mijn rechterhand. Wanneer maakte ik mijn eerste tekening? Wanneer heb ik hand en hersenen losgekoppeld? Hoeveel jaren en uren van dagelijkse routine en oefening werden door deze hand afgelegd om deze ontkoppeling te bereiken? Heeft de hand erom gevraagd? Werden de hersenen bedrogen door de hand of door een andere intelligentie? Het oog wordt gevoed door historische landschappen. De hand is een verlengstuk van de arm. De arm is een verlengstuk van het lichaam. Het lichaam is de snelste verbinding tussen oog en hand. De beweging wordt geconcentreerd in de rechterhand en met uiterste precisie genoteerd door het punt van het potlood of het penseel. De tekening is een spoor en een prachtig geschenk. Het is het huis van mijn stilzwijgende kennis. Het beste van deze rechterhand moet nog komen.

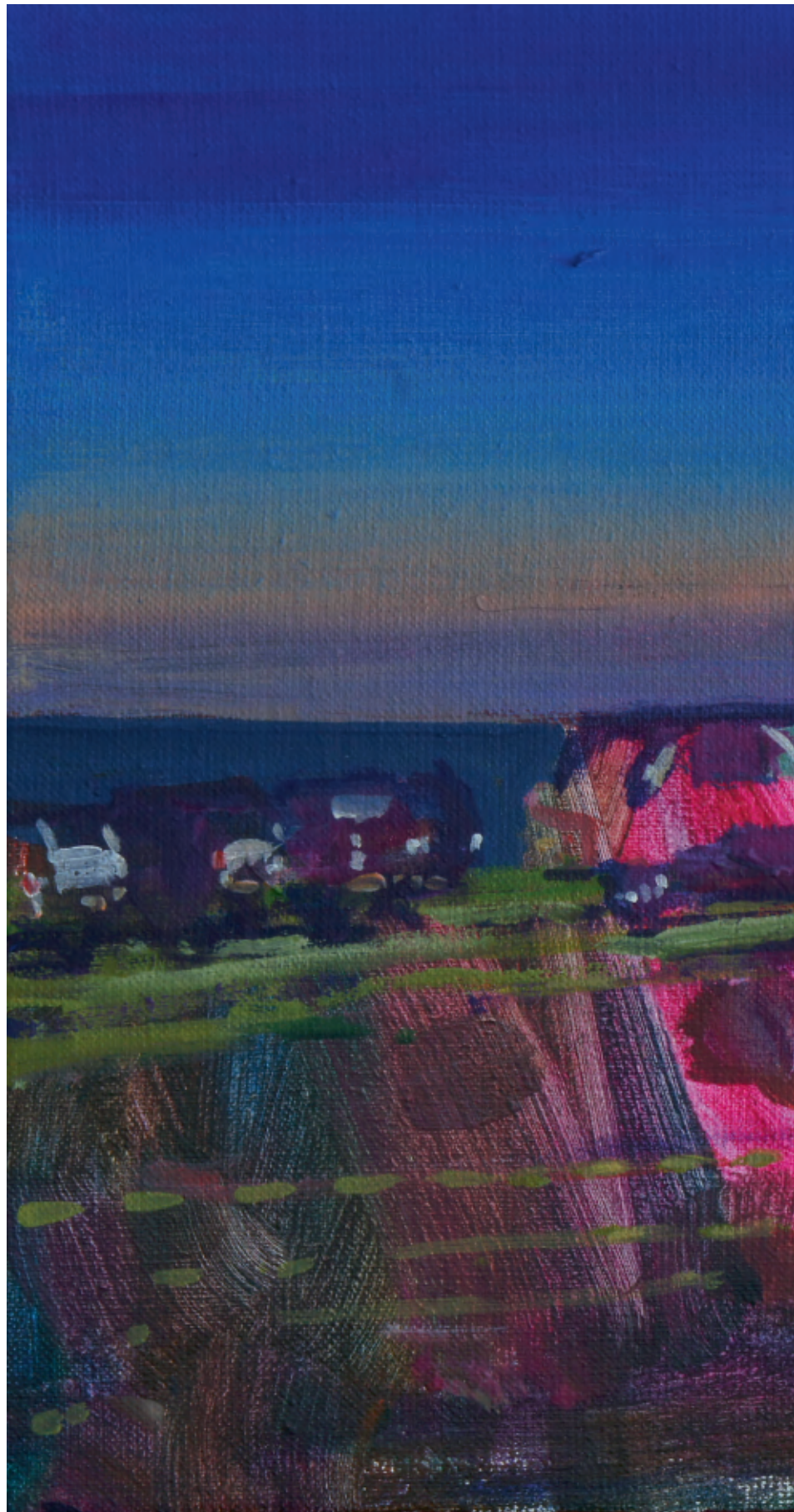


10.05.2016

09.06.2016

De honderdjarige herdenking van het verlies van HMS Hampshire op zondag 5 juni 2016. O, dit was een adembenemende ceremonie op de hoge kliffen van Marwick Head, naast het Kitchener Memorial, ter nagedachtenis aan het beroemdste slachtoffer van deze tragedie, Lord Horatio Herbert Kitchener, de 723 verloren bemanningsleden en 12 overlevenden. Tijdens de dienst werd een ander oorlogsschip, HMS Duncan gepositioneerd op de plaats van het wrak van HMS Hampshire, anderhalve mijl van de kliffen, gelegen op een diepte van 55-70 meter en een officieel oorlogsgraf. Om 20.00 uur lag de torpedojager in een indrukwekkende lijn met de ondergaande zon. Om 20.45 uur, exact honderd jaar na het moment waarop HMS Hampshire verloren ging, klonk er een saluut door één kanon van HMS Duncan. De zon was een beetje naar rechts opgeschoven. De schilderijen laten eerder zien wat ik op dat moment voelde dan wat ik werkelijk zag.

*Marwick Head*, acrylverf op doek, 2016







Waarom geraak je zo gefascineerd door het schilderen van haar 'haar'? 'Haar' leek me altijd het summum van de schilderkunst. Uiterst moeilijk. Een uitdaging dus en ik hou van uitdagingen. Je hebt grosso modo twee mogelijkheden. Ofwel, in de traditie van de vroege West-Europese schilderkunst en de Vlaamse Primitieven, schilder je haartje na haartje met een fijn penseel van marterhaar bijvoorbeeld. Het ene haar wat lichter, het andere wat donkerder dan de ondergrond in een middentoon. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de fijne krulletjes van Ginevra de' Benci door Leonardo da Vinci, met een echo in de bizarre, stekelige plantenmotieven in de achtergrond. Ofwel zet je vage, maar krachtige volumes neer, zoals Edouard Manet, of expressieve curves, zoals Edvard Munch. Is er een tussenoplossing: dynamische borstelvegen gecombineerd met gedetailleerd penseelwerk? De directe aanleiding was een fotootje van Nele Bernheim met haar wapperend haar in de zeewind. Ik wilde geen omwegen en vroeg haar zelf als model en hieruit ontstond een reeks werken op doek en tekeningen met kroontjespen en Oost-Indische inkt op papier. Op de vraag van een collega in Glasgow of het iets met mijn actuele doctoraatsonderzoek in de kunsten te maken had, vertelde ik dat ik juist eens vrij wilde schilderen, ver weg van mijn onderzoek. Maar toen ik hier begon over na te denken, schilderend na te denken, dwaalde ik af naar de haarlokken van Napoleon die ik eerder schilderde, en zo ontspoon er een nieuw en een geheimzinnig verband, een verband dat ik schilderend vermoed, maar niet helemaal kan expliciteren. Maar waarom zou dat moeten?



*Ensor aan de piano*, acrylverf op doek, 2019

“En welke wereld rammelt het meest? Onze wereld of de gespiegelde wereld?” op de gouden muur in het Ensorkabinet in de tentoonstelling *OER, Wortels van Vlaanderen*, Caermersklooster, Gent. Het is een citaat uit een tekst die ik schreef voor de catalogus bij het werk *Squelette arrêtant masques*: “Dit is de ‘ideale’ wereld, waarin skeletten maskers mogen tegenhouden, arresteren zelfs, of de overgang bepalen tussen links en rechts, de grimmige maskers en de gelukkige maskers, het leven en de dood. Het skelet heeft een kolbak of berenmuts op zijn hoofd en is een gendarme. Het masker dat wordt tegengehouden is een kwezel. Zij tracht het skelet te omhelzen, en krijgt nog een extra duwtje

in de rug van il Generalissimo. Wat een rijke, bizarre, ironische en cynische wereld is die wereld van James Ensor, de grote eenzame van Oostende toch. Een spiegel van onze echte wereld. En welke wereld rammelt het meest? Onze wereld of de gespiegelde wereld? Het skelet is uiteraard ook Pietje De Dood. Toen het huis van Ensor in de Eerste Wereldoorlog getroffen werd bij een bombardement, drong een schrapnel door tot in het doek met *De Intocht van Christus te Brussel*, jawel juist op de plek van Pietje De Dood. August Van Yper (Guustje), de trouwe huisknecht van Ensor, stelde vast dat dit gewoon een gaatje meer in het doek van ‘menère’ was.” Ja, welke wereld?

Van de evocatie van het wezen of de genius van de Westhoek tot de gitzwarte nacht boven de Kwango, greep de lectuur van *De mensengezeer* van Koen Peeters mij bij de keel. Ik had bijna 'mij betoverd' geschreven. Het is zijn superieure vertelstijl, zijn prachtige beschrijvingen en het diepgaande onderzoekswerk naar de verhoudingen tussen de zichtbare en de onzichtbare wereld. "Ik stelde vast dat

mensen die elkaar niet fysiek ontmoetten, via mij een boodschap aan elkaar doorgaven. De boodschap was subtiel, ontastbaar, als een galm. Het was alsof ik in die transactie een bijzonder, noodzakelijk aandeel had. Men had hiervoor zelfs geduldig op mij gewacht. Mijn hypothese was dat boodschappen zich bedienen van mensen, niet omgekeerd. Mensen zijn vehikels. Wij zijn werktuigen van een hoger, ons onbekend doel."

*Le musée des fétiches*, aquarel op papier, 1994

